

Óscar Martínez

Bestie

Na migrantech nesejde

„Chtěla jsem to,
co chceme všichni,
lepší život.“

absynt
prokletí/reportéři

absynt

Óscar
Martínez
Bestie
Na migrantech
nesejde

Přeložil Michal Špína

Prokletí reportéři
Absynt 2023

Obsah

- 9 Autorova předmluva
17 Na cestě
43 Tady se znásilňuje, tady se zabijí
65 La Bestia
83 Neviditelné otrokyně
105 Únosy, na kterých nesejde
125 My jsme Los Zetas
147 Život mezi kojoty
163 *You are not welcome to Tijuana*
181 Trychtýře na hranici
207 Když vládnou *narcos*
227 Hra na kočku a myš s pohraniční
stráží
247 Vesnice duchů
265 Ciudad Juárez, zakázané město
283 Utopit se v Rio Grande
299 Zkrocení kojoti

Copyright © Óscar Martínez, 2010

c/o Indent Literary Agency

www.indentagency.com

Cover art © Pavlína Morháčová a Michal Lašán

Translation © Michal Špína

ISBN 978-80-8203-433-5

Autorova předmluva

Mexiko zažívá běsné časy, takže je namístě mluvit naléhavě a zpřímá. Jsem přesvědčen, že současné události, které nás dohánějí k zoufalství, se nacvičovaly u železničních tratí. Jsem přesvědčen, že obludná vražda čtyřiceti tří studentů z Ayotzinapy se léta připravovala v městečkách, vesnicích a osadách s banálními názvy – Las Chepas, El Sásabe, El Barí, El 20, Macuspana, Tenosique, Huixtla, Tierra Blanca, Medias Aguas...

Mexiko je v rozkladu už léta. Hnije od svých nejzapa-dlejších koutů, od nejprašnějších cest, kde se stát rozhodl vyklidit pole a nechal za sebe jednat jiné síly. Děje se ale to-těž co u kusu masa: rozklad postupuje od okrajů a nakonec shnije i srdce.

Míra snášenlivosti vůči sadismu a beztrestným vraždám rostla na trasách migrantů bez dokladů, kteří procházeli Mexikem. A na těch samých trasách se rozdíl mezi policií a mafií rozpustil jako cukr ve vodě.

V Coatzacoalcosu ve státě Veracruz městská policie vrá-tila jednoho migranta do domu patřícího únoscům z kar-telu Los Zetas, odkud se mu předtím podařilo uprchnout. V Ixtepecu ve státě Oaxaca místní policie spolu s dnes už zaniklou justiční policií organizovala únosy migrantů bez dokladů a útoky na ně minimálně do roku 2007. V chia-paském městě Ciudad Hidalgo, na břehu řeky Suchiate, za prvními ozbrojenými přepadeními – a to velmi silně ozbro-jenými – často stáli vojáci střežící hranici s Guatemalou. V témže Ciudad Hidalgo a také v nedaleké Tapachule městská

policie bránila zásahům v nevěstincích ve čtvrti červených luceren známé jako Las Huacas, kde jsou k mání desítky středoamerických dívek, často nezletilých. Ve městě Nuevo Laredo, stát Tamaulipas, se naháněči dodávající migranty převaděčům spřízněným s kartelem Los Zetas vysmáli městské policii před očima migrantů. V Altaru v Sonoře vybírala místní policie výpalné od naháněčů, kteří chtěli provádět nábor migrantů na náměstí před kostelem; tatáž policie nicméně nehnula prstem, když k dodávce dorazili zakuklenci, aby inkasovali svůj podíl: pět set pesos za migranta, který se chce dostat do El Sásabe, aby nastoupil cestu pouští za přeludem zvaným americký sen. Tenosique, stát Tabasco; Huixtla, Chiapas; Sonoíta, Sonora; Puerto Palomas, Chihuahua; Arriaga, Chiapas; Tierra Blanca, Veracruz – všude tam se postupovalo podle podobného scénáře. Místní úřady spolu se zločineckými skupinami vytvořily dokonalé soukolí, švýcarské hodinky, mlýnek na maso, který fungoval, jen pokud každý tahal za správné páky: starostové, guvernéři, policie, imigrační úředníci, nájemní vrazi, převaděči, ministři, prezidenti.

Zároveň musím říct, že vždycky existují výjimky – drobné součástky, které na pár okamžiků chod tohoto drtivého aparátu zastaví. Některé z nich jsem na této cestě potkal. Právě jim, nepohodlným součástkám, věnuji tenhle odstavec – stejně nepatrný jako oni ve srovnání s celým soustrojím.

Vlády středoamerických zemí nemají se svými migranty slitování: před násilnostmi a útoky dlouho zavíraly oči. Buď mlčely, anebo mluvily tak tiše, až se zdálo, že neříkají nic. Rozhořčená prohlášení o kritické humanitární situaci migrantů v Mexiku nikdy nezaznívala z úst prezidentů – přicházeli s nimi spíš úředníci na sotva zapamatovatelných pozicích. Na jednu miskou vah položili barbarství, na druhou peníze, které migranti posílají z ciziny domů. Převážila ta druhá. Střední Amerika zažívá táhlou epidemii smrti,

epidemii vražd. Salvador a Honduras za rok 2014 vykázaly průměrně přes šedesát vražd na sto tisíc obyvatel. V Mexiku tento ostudný ukazatel mírně přesahuje dvacítku. O mnoha Středoameričanech, kteří právě teď cestují na střeše vlaku, není na místě říkat, že migrují. Oni prchají. A bude se to dít i nadále. Stejně jako v roce 2014 budou naše země vyvrhovat svoje děti po desítkách tisíc. Děti uprchlé ze čtvrtí a krajů, které nejsou pro děti... ale ani pro dospělé. Nikdo, opravdu nikdo by neměl žít tak, jak žily tyhle děti.

Mexická vláda se dlouhá léta nestarala o to, co se děje v odlehlých mexických osadách, vesnicích, v provinčních městech a na kolejích. První oficiální zpráva o únosech migrantů byla předložena teprve v roce 2009, kdy už šlo o běžný průvodní jev migrační krize. Připadá mi, že i Mexičané obecně tato jatka ignorovali. Vybavuje se mi mohutný pochod na náměstí Zócalo v Ciudad de México v reakci na únos syna jednoho podnikatele v roce 2008. Pamatuju si, že jsem se tehdy právě vrátil z Coatzacoalcosu, kde jsem během jediného dne mluvil s více než desítkou migrantů, které unesli Los Zetas, a teprve před pár dny nebo hodinami byli po zaplacení výkupného propuštěni. Nevzpomínám si na žádný protestní pochod proti těmto únosům, ani proti desítkám tisíc těch, které následovaly. Nejspíš je to normální – zdálo se, že jde o vzdálený problém, záležitost jiného Mexika, které našťástí leží dostatečně daleko od našich domovů a od nás, kteří čteme noviny, trávíme čas na sociálních sítích, v pátek večer chodíme na skleničku a v neděli do kina. Dělo se to na místech, která jako by s našimi životy neměla nic společného. Dělo se to v Jacumé, v La Rumorose, v Macuspaně, v Matías Romero. Bylo nám to vzdálené asi jako černoši umírající na ebolu.

Trochu se to k nám přiblížilo po masakru v San Fernandu ve státě Tamaulipas v srpnu 2010. Otřesný příběh těchto cizinců tehdy vstoupil Mexičanům do domů, protože velká

média si řekla, že tentokrát se opravdu jedná o humanitární krizi. Dvaasedmdesát mrtvol namačkaných u betonové zdi zajistilo, že krize zůstala krizí aspoň na několik týdnů.

Migranti, které už několik dekád kosil organizovaný zločin – a o to silněji po roce 2007, kdy se Los Zetas osamostatnili od kartelu z Mexického zálivu –, začali poprvé představovat naléhavý problém. V roce 2011 bylo z několika utajených hromadných hrobů poblíž San Fernanda vyzvednuto 193 mrtvých těl. Desítky z nich patřily středoamerickým migrantům. K vyzvednutí těchto ostatků bylo potřeba jediné – zájem. A ten přišel s prvním masakrem. Podle zvyklostí nelítostného Mexika, usilovně utvrzovaných od nástupu Felipa Calderóna do prezidentského úřadu, budí smrt pohoršení, jen když přichází v pořádných dávkách nebo s neobvyklou originalitou. Migranti naplnili kvóty na počet těl v hromadných hrobech, vybrali si své metry bílého igelitu, do něhož se balí mrtvolky, a domohli se svých práv: dostali se na titulní stránky, do úvodních pasáží televizního zpravodajství, do politických proslavů. Aspoň na nějakou dobu.

Občanská společnost, vedená lidmi ctihodných jmen – Solalinde, Pantoja, Gutiérrez, González –, využila pozornosti a začala jednat ve prospěch neviditelných. Vzdali mrtvým čest a ujali se jich, aby zachránili některé z živých. Došlo k několika legislativním úpravám, některé případy nejkřiklavějšího barbarství se dočkaly zákroku a kartel Los Zetas jakožto skupina nejvýrazněji zaměřená na migranty bez dokladů začal opět budit větší pozornost. A při tomto procesu, tak jako při každém procesu, v jehož čele koneckonců stojí politici, kteří mají jen malé povědomí o tom, co se děje mimo jejich kanceláře a klimatizované pokoje, se těžce a nesmyslně chybovalo. Jednou z těchto chyb byla snaha zabraňovat za pomoci armády a policie tomu, aby migranti nasedali na vlak.

Na jihu Mexika jsou dodnes znásilňovány ženy z Guatemaly, Hondurasu, Salvadoru, Nikaraguy. Ve středním Mexiku

jsou dál zabíjeni ti, kteří pomáhají migrantům. Na atlantickém pobřeží se dál plní domy unesenými muži, ženami a dětmi. Na severu Mexika má cesta k hraniční čáře i dnes stanovenou taxu, a ta se platí mafii, která příslušnou hraniční oblast ovládá. Suma všech úmrtí mezi lety 2007 a 2010 nicméně vyznačila předěl mezi předtím a potom. Teď už nemůže žádný veřejný činitel říct, že migranti nejsou zabíjeni, znásilňováni, unášeni, prodáváni a vydírání, pokud si nechce znetvořit tvář cynismem. Teď už nikdo nemůže pominout skutečnost, kterou nedávno znovu potvrdil masakr v Tamaulipasu – totiž že tohle všechno se děje za účasti policie a místních úřadů.

S vytrvalostí, s níž mořské vlny nahlodávají kámen, pronikli mrtví migranti do mexického veřejného diskursu. Protáhli se skulinkou. Věřím, že je to první krok ke změně trvalejšího charakteru. Věřím, že existuje rozdíl mezi věděním a nevěděním – a teď víme. Je to pomalý, nehorázně pomalý proces, ale v něco člověk věřit musí.

V roce 2014 zažilo Mexiko další z událostí, které zůstanou v kolektivní paměti zapsány jako ukázka zločinné nestydatosti země, v níž má tolerance vůči násilí tak široce nastavené mantinely. V Iguale ve státě Guerrero unesli policisté spolu se zločinci čtyřicet tři studentů. Federální vláda se pokusila kličkovat, lhát, ohlásit oběti a případ uzavřít, ale neuspěla. Už ji sledovalo příliš mnoho očí. Zděšených a rozhořčených očí, které viděly, jak se to, co se dřív dělo kdesi daleko někomu jinému, najednou stalo nedaleko odtud oněm třiačtyřiceti mladistvým.

Věřím, že mocná vlna protestů, která zachvátila Mexiko, je z velké části vedena upřímným rozhořčením a opravdovou empatií. A zároveň si myslím, že všechny tyto protesty mají z velké míry co do činění s novým společenským uvědoměním: tohle se neděje někde daleko, tohle se děje stále častěji i u nás. Neděje se to někomu cizímu, čím dál častěji

to potkává i lidi, jako jsme my. Nestydatost a barbarství jsou nenasytné bestie. Když začnou hodovat, nepřestanou, dokud je někdo nezabije.

Tahle kniha vypráví o těch druhých, o místech, která se zdála být tak vzdálená. Vypráví o putování, které probíhalo jinde, přes místa, jež málokdo zná. Vypráví o železničních tratích, osadách a houštinách, kde bobtnala mexická netečnost vůči barbarství. Právě tam se po celá léta nacvičovalo a dodnes nacvičuje beztrestné vraždění. Na těchto lidech, kterých byly desítky tisíc, se tříbila mexická nestydatost. A dnešní Mexiko má velký dluh vůči tomuto druhému, skrytému Mexiku, o kterém se právě chystáte číst.

Óscar Martínez

6. ledna 2015

Na cestě

Srpen 2009, stát Oaxaca

Někteří migrují proto, že ve Střední Americe žije polovina populace pod hranicí chudoby. Další migrují, aby se na Severu shledali se svými příbuznými. A pak jsou lidé jako bratři Alfarovi. Ti nemigrují, ale prchají. Jejich malý svět v Salvadoru se najednou začal plnit mrtvolami. Byly čím dál blíž. Pak přišly výhrůžky. Na tuhle cestu se vydali Auner, Pitbul a Chele, migranti, kteří po cestě do Spojených států nikdy netoužili.

„Utíkám, protože se bojím, že mě zabijou,“ říká Auner se skloněnou hlavou.

Když jsem se ho ptal poprvé, odpovídal, že se na cestu vydal proto, že chtěl zkusit štěstí. Opakoval připravenou frázi o hledání lepšího života. Je to normální. Kdo prchá, je nedůvěřivý, a proto lže. Teprve teď, když jsme sami, stranou od jeho bratrů, kteří v útulku pro migranty na jihu Mexika hrají karty, zatímco my sedíme u železničních kolejí s cigaretami v ústech, Auner uznává, že k němu nesedí sloveso migrovat, ale prchat.

„Vrátil by ses?“ ptám se.

„Ne, nikdy,“ říká, oči pořád upřené k zemi.

„Zříkáš se své země?“

„Ano.“

„Nikdy by ses nevrátil?“

„Ne... anebo... jedině kdyby sáhli na mou ženu nebo dceru.“

„A kvůli čemu by ses pak vracel?“

„Abych je zabil.“

„Koho?“

„Nevím.“

Prchá před smrtí bez tváře. Tam vzadu, v jeho světě, zůstává jen propast plná strachu. Tady a teď nezbývá než prchat. Schovávat se a prchat. Na úvahy už není čas. Nemá cenu zastavovat se a přemýšlet, co mají on a jeho bratři s těmi mrtvolami společného. Nikam by to nevedlo.

Před dvěma měsíci odešel ze Salvadoru a od té doby obezřetně putuje a trpělivě vede své bratry. Ve svých dvaceti letech Auner zvládá strach a nechce udělat chybný krok. Nechce padnout do rukou migrační policii, nechce, aby ho deportovali, aby ho poslali zpátky, protože to by znamenalo, že musí začít znovu od začátku. Jak rád říkává: „Krok zpátky jedině proto, abych se pořádně odrazil dopředu.“

Auner se tiše, zamyšleně zvedne. Vydává se prašnou cestou směrem k ixtepeckému útulku. Vrací se k Chelemu a Pitbulovi, svým mladším bratrům, se kterými se sejdeme u nedostavěné umývárny. Zalije nás téměř hmatatelné vlhké horko. Radí se, jak pokračovat v útěku. Otázka je jen jedna: nasednout znovu na vlak jako černí pasažéři, anebo to vzít autobusem přes horské domorodé vesnice a doufat, že nenarazí na policejní kontroly?

Cesta přes hory by je vedla hustou zelení oaxackého pralesa, nepředvídatelnou zónou. Dostali by se tak na trasu, o níž málokterý migrant ví. O téhle alternativní trase, kterou používají hlavně převaděči neboli „kojoti“, se Auner došlechl od kněze Alejandra Solalindeho, zakladatele místního útulku, který si řekl, že nebude od věci dát lidem na útěku jednu možnost navíc.

Při cestě vlakem by se museli vydrápat na hřbet kovové housenky a ve tmě se držet kruhových roštů na střeše jako klíšata. Po šesti takto strávených hodinách by se dostali do Medias Aguas ve státě Veracruz. Pak by se natáhli na zem někde na okraji téhle zapadlé vesnice a čekali by, až pojedou

další vlak. Museli by spát s jedním okem zavřeným a druhým pootevřeným, aby nepropásli znamení, že se mají dát do běhu. V Medias Aguas totiž mají základnu Los Zetas – zločinecká organizace, kterou v roce 1999 zformoval narkobaron Osiel Cárdenas Guillén, od roku 2003 vězněný ve Spojených státech. Zakladatel mocného kartelu ze Zálivu dal dohromady Los Zetas za pomoci elitních vojáků – řada z nich dokonce prošla slavnou School of the Americas –, kteří zběhli od armády a připojili se ke skupině, dnes považované za samostatný kartel. Od roku 2007 patří k aktivitám Los Zetas i hromadné únosy migrantů bez dokladů, za něž pak skupina požaduje od jejich příbuzných výkupné. „Nejnebezpečnější a nejdůsledněji organizovaná skupina nájemných vrahů v Mexiku,“ píše o nich ve zprávě z ledna 2009 Úřad pro potírání drog (DEA), federální policejní orgán USA.

Tomu, kdo nezná pravidla téhle cesty, by se odpověď na otázku bratrů Alfarových mohla zdát jednoznačná. Ale ani horská trasa zdaleka není bezriziková. Z každých deseti středoamerických migrantů bez dokladů jich šest napadnou mexické silové složky. Pro chlapce střežící svých padesát dolarů, které jim každé čtyři dny posílá ze Spojených států jejich otec, by to byla pohroma. Za tyhle dolary si totiž kupují tortilly a fazole, které jedí jednou za den, když zrovna nejsou v útulku a zalezlí někde v křoví nabírají dech na další etapu úprku. Pro ty, kdo prchají před smrtí, je rozhodnutí ještě těžší, protože návrat pro ně neznamená přijít domů, pokrčit rameny a ukázat prázdné kapsy. Návrat je může stát život. Ale to samé platí o cestě vlakem, který už tolik lidí rozřezal na kusy.

Zrovna dneska jsem se dozvěděl, že José přišel pod koly vlaku o hlavu. Byl nejmladší ze tří Salvadořanů, se kterými jsem před dvěma měsíci absolvoval trasu přes Arroceru. Drželi jsme se stranou silnice, abychom se mohli schovat před policií. Čistý řez, říkali mi. Ocel proti oceli. Bylo to